

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS.

A CSEH TERÜLETI IGÉNYEK VÁLTOZÁSAI.

A MAGYARORSZÁGI területekre irányuló cseh igényeket tulajdonképpen a tót irodalmi nyelv mozgalma keltette életre. 1844-ig soha szó nem volt cseh részről arról, hogy a tótoklakta északi területre igényt tartanak, hogy a tótsággal egy nemzetet alkotnak és csak mikor látták, hogy nemcsak a magyar kultúra, hanem a magyar kultúrából táplálkozó tót kulturális emancipáció is eltorlaszolja azokat a kicsiny szelepeket, melyeken addig a cseh kultúra összeköttetésben állt a tótsággal és amelyek révén abban a fiktív felfogásban élt, hogy a tótság tulajdonképpen cseh, kezdték felsőmagyarországi aspirációikat hangoztatni. Stúr és Hurbán a negyvenes években a cseh-tót kulturális viszonylatban is a tótság nyelvi, azaz kulturális önrendelkezésének elvét hirdették és azt gyakorlatilag meg is valósították. A csehek rögtön belátták, hogy ez nemcsak a cseh könyv- és sajtótermelés szempontjaiból anyagi gyengítést jelent, hanem kulturális teljesítő-képességük redukcióját és károsodását is. A csehek által kibocsátott vitáirat¹ ugyan inkább a nyelvi és kulturális egység bizonyítására fektette a fősúlyt, a cseh sajtóban azonban annál nyíltabban kezdték tárgyaik a Stúr—Hurbán-féle emancipációs mozgalom politikai vonatkozásait. Különösen Palacky és Havlicek, akik az ausztróslávizmusnak voltak hirdetői a pánszlávizmussal szemben, rosszalották a tótok nyelvi és kulturális önrendelkezését és Havlicek már 1846-ban a cseh aspirációk maximumát Csehország, Morvaország, Szilézia és Szlovenszko (Felső-Magyarország tót területe) egyesítésében állapította meg. Az egyesülés megkönnyítése érdekében azt ajánlotta, hogy a csehországi csehek nevezék el királyságbeli cseheknek („cechové v království“, vagy „koronán“, mint a lengyeleknél), a többieket pedig szlovenszkoí és moravai cseheknek,² vagyis szerinte a „tót-szlávok“ nemzetiségi megjelölés a cseheknek felsőmagyarországi területi igényei érdekében eliminálható. Havlicek publicisztikai hadjárata Stúr és Hurbán ellen sikertelen maradt. A cseh közvélemény nem igen törődött a dologgal, mert Felső-Magyarországot sohasem hitte és tudta csehnek, a tótok pedig a S túr—Hurbán-akdó óta annál inkább érezték és tudták magukat tótoknak és nem cseheknek. A cseh aspirációk 1848-ig háttérbe szorultak. Az 1848-i prágai szláv kongresszuson a csehek ismét a Havlicek-féle terv részére akarták megnyerni a tótokat, ami ellen ezek tiltakoztak, mert tudták, hogy Havlicek elmélete szerint a cseheknek a németiség elleni politikai, kulturális és gazdasági harcban egészséges szláv segítőforrásokra van szükségük, hogy a germanizálástól átszótt életüket e harcra megerősíthessék. Ennek következtében Havlicek nem volt és nem is lehetett a szláv egyenlőség híve. Mikor a csehek és a délszlávok a kongresszuson a tót vezetőktől a magyarság elleni harc megkezdését sürgették, Hurbán a következőket mondta:

¹ „Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Cechy, Moravany a Slováky.“ Praha 1846.

² Slovan a Cech c. tanulmánya 1846 febr. 15.—márc. 12. a „Prazské Noviny“-ban. — Tobolka Zd. V. dr.: Karla Havlicka Borovského politické spisy I. 49.

„Ha a magyarok azt, ami bennünket megillet, megadják nekünk, akkor nem akarhatjuk őket kiirtani. Ha ellenben a magyarok nem adják meg, akkor természetesen harcolunk.“ Ez az álláspont azonban nem jelentette azt, hogy el akarnak a magyar koronától szakadni, ők is éppen úgy követelték sajátos nemzetiségi érvényesülésüket, mint a csehek, de nem voltak hajlandók azt a cseheknek feláldozni, ők csak védelmet kértek a kongresszustól és midőn látták, hogy a csehek ezen indítványozott harc révén a tót nemzet önállósága ellen intézett cseh-tót egységesítési akciót akarják megvalósítani, rögtön abba hagyták a magyar nemzet elleni lázító és fenyegető taktikát, mert belátták azt, hogy zsákutcába szorulnak, melynek végén ott állnak a cseh hegemónikus törekvések. Hurbán ezért kijelentette: „Nem kérjük a cseh koronához való csatolást. Nem lehet könnyű részünkre, hogy mostani viszonyainktól elszakadjunk és ezeréves, bár bennünket szorító, összeköttetéseinket megsemmisítsük.“ Hodza Mihály is hasonlóképpen nyilatkozott. A tótok ezen állásfoglalása azokat a kongresszusi cseh indítványokat, melyek a cseh államjogi követeléseket negligálva a cseh nemzeti programú maximumát az etnográfiai elkülönülésben predzírozták akként, hogy a tót területeket is cseh területeknek deklarálták, tárgyalanná tette. A csehek ezért saját maguk részéről a tótoknak ezen magatartása következtében az 1848 április 8-i császári leirat ígéreteinek megvalósításával voltak kénytelenek a kongresszusi petíció követelése sorában annál is inkább megelégedni, mert a morvák sem akartak lemondani tartományi különállásukról, a sziléziai lengyelek pedig a cseh terv hallatára a tescheni területnek Galíciához való csatolását követelték.

Midőn 1848-ban a magyar nemzetnek nagy önvédelmi harca megindult, a cseh területi igények a bécsi Schwarzenberg—Stadion—Windischgraetz politika terveiben nyertek bátorítást és erősítést. Schwarzenberg és Stadion Magyarországnak teljes feldarabolását tervezték. A feldarabolás nemzetiségi szempontok szerint történt. Stadionnak tanácsadója felsőmagyarországi és tót kérdésekben a hírhedt Majláth János gróf volt, aki a felosztási tervet abban a reményben készítette, hogy a felsőmagyarországi terület főbiztosa ő lesz. Majláth javaslatai szerint a területek tartományokká alakultak volna. A tervet fővonásait a kormány a gyakorlatban megtartotta és hogy nemzetiségi mozgalmainkban a felosztási igényeknek ez a maximuma meggyökeresedett, ezt csakis annak az alattomos politikának köszönhetjük, mely kormánypresszióval bekényszerítette a nemzetiségi politikai programokba a felosztási követelést. Stúr, Hurbán, Hodza, Hánrich, Hlavác, Kollár 1849-ben garmadaszámra gyártották a tót koronataromány vagy kerület alakítására vonatkozó memorandumokat, azonban a cseh területekkel való egyesítést sohasem követelték. Ezeknek a petícióknak háttere semmi egyéb nem volt, mint az, hogy a bécsi kormányról tudták, miszerint Magyarországot fel akarja osztani, tehát az áldozatból részt kértek. Csupán Csegovich Metellius belügyminiszteri tanácsos ajánlotta azt, hogy Felső-Magyarország tót megyéit csatolják Morvaországhoz, büntetésből, mert e megyék, de különösen a tót nép a nemzeti harcban a bécsi kormány ellen fordult és a magyarok oldala mellett harcolt. Windischgraetz is a tót petíciók mellőzését javasolta azért, mert a tót népet gesamtmonarchiai szempontból megbízhatatlannak tartotta és látta, hogy a tótság a magyar testvérnemzet mellé állt. Mikor a kremsieri birodalmi gyűlésen az alkotmánytervezet került napirendre, Palacky ismervén a bécsi kormánynak Magyarország felosztására vonatkozó szándékait, a cseh-tót egyesítési aspirációknak adott kifejezést föderációs ellenindítványában.

A kremsieri alkotmányvita azért függ össze a tót kérdéssel, mert a cseh törekvések képviselője, Palacky Ferenc e vitában a németekkel szem-

beni cseh pozíciók kedvéért letért a cseh történeti jogi alapról és az önkényesen magyarázható nemzeti, illetve etnográfiai alapra helyezkedvén, a tót megyéknek a cseh, morva, sziléziai kerülethez való csatolását javasolta. Palacky alkotmányterveiből és az azokat kísérő beszédeiből egy belső ellentmondás bontakozik ki. Ingadozott a történelmi jog és a nemzetiségi elv között¹ és a szerint helyezkedett az egyik, vagy a másik alapra, amint ezt a vita és a németeknek előretörése követelte, mert a föderatív szerkezetnek nemzetiségi alapon való felépítése szükségszerűen maga után vonta azon belátást, hogy a cseh, morva, sziléziai területnek német lakosságát el kell különíteni, a cseh történelmi jognak ezen elhagyása a cseh-morva elem pozíciójának tetemes gyengülését vonja maga után a föderatív birodalomban, ezért reparáló expediensnek szemelte ki a tót megyék követelését, ámbár a tót nép jellemében, szellemében, nyelvben eltérő a csehtől.

Palacky már 1848 októberében készített egy alkotmánytervezetet,⁹ mely szerint a csoportokba osztott tartományok épségét nem rendelte az etnográfiai felosztás alá, vagyis a történeti jogokat a cseh kérdésben sem borította fel. 1849 január 23-án benyújtott javaslatában Havlicek elveit fogadta el és a monarchiát 1. osztrák-német, 2. cseh (Csehország, Morvaország, Szilézia és Felső-Magyarország tót része), 3. lengyel, 4. illyr, 5. olasz, 6. délszláv, 7. magyar, 8. oláh tartományokra javasolta felosztani. Palack^ álláspontjának gyors változása abban leli magyarázatát, hogy, mint azt fent is említettem, ismerte Schwarzenberg—Stadion szándékát Magyarország felosztását illetőleg. Palacky és Havlicek programját a cseh-tót nemzetegység cseh hívei minden változtatás nélkül átvették és különösen Masaryk volt az, aki az újabkori cseh politika irányeszméivé Havlicek politikai eszméit emelte. A kremsieri cseh követelés Magyarország tótságában visszahangra nem talált. A tótságnak akkori és a Schwarzenberg-kormány szolgálatában állott vezérei a politikai konstellációt korántsem cseh-tót nemzetegységesítésre akarták felhasználni, hanem csupán a nemzetiségi követelések kielégítésére és egy tót kerület vagy tartomány megszervezésére abban az esetben, ha a kormány Magyarországot felosztaná.

A cseh területi igények a kremsieri alkotmányvita óta, melyben Palacky indítványát elvetették, többé-kevésbé ismét háttérbe szorultak. A tót nemzet nem akarta és nem szívelte ezt az akciót és propagandáját, mely 1896-ig minimális volt. A cseh-tót jednota megalakulása óta a csehek a kérdést mindegyre jobban napirenden tudták tartani annak dacára, hogy a tótság az egyesülést nem kívánta. A mai Szlovenszkónak nevezett kerület a csehek előzetes propagandisztikus etnográfiai munkáiban nyert részletes földrajzi meghatározást és elhatárolást. Ezek a megállapítások figyelemre méltóak, mert hiszen nem egyebek, mint a cseh területi igények kifejezései.

Niederle Lubor dr.³ szerint a tót etnikum déli határvonala: Pozsony megyében Magyarfalu, Zohor, Hidegkút, Ivánka, Tótgúrab, Sárfo, Csataj, PusztaiÖdömes, Szered, Gány, Nebojsza; Nyitra megyében Sopomya, Kőpösd, Mocsonok, Úrmény, Gergelyfalu, Laposgyarmat, Kis- és Nagyiapás, Alsó- és Felsőköröskény, Molnos, Darázs, Cskej, Nemesperk, Suránka, Lovászi, Szalakusz, Ghymeskosztolány; Bars megyében: Ohaj, Belleg, Füss, Nagylülle, Mellek, Verebély, Tolmács, Obars, Határkelecsény, Dobóberekalja, Zsitvaújfalu;⁴ Hont megyében: Varsány, Csank, Dalmaid, Magasmajthény, Apafalu, Felsőalajta; Nógrád megyében: Szklabonya, Tótkisfalu, Zohor, Kiszellő, Zsihlava, Kisliberce, Markova, Videfalu, Apátfalu, Kálnógeréb, Nagykeresztúri Gömör megyében Zsaluzsány, Susány, Cserencsény,

¹ Palackynak ezen ingadozását részletesen ismerteti T. G. Masaryk: Karéi Havlicek, snahy a tuzby politického probuzeni — c. munkájának III. fejezetében.

³ Václav Reznicek: Fr. Palacky, jeho život, pusobeni a vyznam. — 1871.

³ Uhersti Slováci. Národopisná mapa a statistika uh. Slováku, na základe sctani Ůdu z roku 1900. — Praha 1906.

⁴ Északon pedig: A^ogyoiÓmái, Kapronca, Kőmőcliget.

Pápcs, Meleghegy, Borosznok, Stivete, Hámorfalu, Gacsalk, Ochtina, Restér, Gencs, Rekenyújfalú, Betlér, Andrási, Dénes; Szepes megyében: Lassúpaták, Kishnilec, Kotterbach, Kiskunchfalú, Kolinfalu, Zakárfalu, JekéÚalu, Nagykunchfalú,Prakfalú; Abaúj-Torna megyében: Aranyidka, Jászómindszent, Rudnok, Hatkóc, Bukóc,Kisida, Saca, Buzinka, Szakalj, Boczárd, HámorbÖlzse, Gönyü, Gecse, Szkáros, Nádasd, Hollóház, Füzér, Kalsa. Sáros megyében: Rassó, Zboró, Szmilnó, Hosszúrét, Bártfa-újfalú, Hazslin, Cernina, Rovno, Mesztiszko, Benedikóc, Tiszinec, Kerektrét, Hrabóc, Kurima, Kucsin, Nyirjés, Girált, Gyöngyös, Tapolybisztra; Zemplén megyében Szilvás, Kozma, Nagykázmér, Újlak, Barancs, Kelecsény, Upor, Petrik, Szalók, Módra, Szinna, Agyidóc, Nechválpoljánka, Kriva, Izbugya hosszúmező, Hrubó, Pákosztó, Itnyice, Rohozsnyik, Gyapalcs, Sztropkóhradóc, Orosztokaj; Ung megyében: Kisszeretva, Feketemező, Viszoka, Szakárt, Bezsó, Zahar, Felsődomonya, Karcsva, Orechova, Ördögporuba, Prikope, Kónyus, Barkóé, Jeszenó, Jósza.

Ezen maximális határvonal szerint Dévény, Pozsony, Érsekújvár, Nyitra, Léva, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Szomolnok, Krompach, Gölnicbánya, Stósz, Hámor, Gencs, Nagymihály, Nagykapos, Ungvár, Nagybereszna, Sztropkó nincsenek a tót területben és Komárom, Esztergom megyéknek északi részét e határvonal nem is érinti.

Sembera V. Alajos a tót etnikum maximális határvonalát 1876-ban következőképpen állapította meg: Pozsony megyében Dévényújfalú, Lamacs, Pozsony, Papfa, Cseklész, Horvátguráb, Sárfo, Pusztafödemes, Gány, Galanta, Nebojsza, Barakony, Vága; Nyitra megyében Soponya, Királyi, Mocsonok, Vágsellye, Tótnegyver, Andód, Érsekújvár; Bars megyében Óhaj, Bessenyó, a Zsitvamentén a Dunáig és az esztergomi megyei Kúrál és Fámádon át a barsmegyei Ágó, Nagymála, Fakóveze-kény, Nagyfajtkürt, Baracska, Alsópél, Barsendréd, Endrefalu, Felsőpél, Bessa, Ény, Szülle, Mellek, Verebély, Óbars, Léva; Hont megyében Horhi, Köröskény, Varsány, Kiskér, Bori, Szántó, Magyarád, Apátmarót, Felsőterény, Felsőrakonca, Magasmajthény, Csali, Apafalva, Bereklak; Nógrád megyében Riba, Csesztre, Mohóra, Patvarc, Zohor, Zsély, Zombor, Kiszellő, Zsihlava, Kisliberce, Losonc, Apátfalú; Gömör megyében Fazekaszaluzsány, Susány, Rimaszombat, Meleghegy, Bugyikfalú, Gesztes, Felfalu, Borosznok, Kövi, Gice, Mikolcsány, Jászújfalú, Kuntapocsa, Csetnek, Rudna, Rozsnyó, Betlér, Andrási, Barka; Abaúj megyében Stósz, Felsőmecenéz, Jászómindszent, Rudnik, Pány, Csécs, Nagyida, Szína, Kéked, Nádasd, Zsadány, Szkáros, Szalánchuta, Füzér; Zemplén megyében Kolbása, Biste, Nagykázmér, Vily, Mátyásháza, Mikóháza, Széphalom, Hosszúház, Sátorajaj-újhely, Borsi, Ladmóc, Zemplén, Imreg, Magyarjesztreb, Sümeg, Nézpest, Oborin, Rákóc, Hegyi; Ung megyében Kertész, Tegenye, Feketemező, Bajánház, Lakart, Pinkóc, Ungvár, Minaj, Homok, Kereknye, Csonkóc, Palágyhomoróc, Andrásd, Seredne, Hluboka, Hegyfark, Baranya, Daróc, Gerény, Radvánc, Alsódomonya, Felsődomonya, Benetine, Váralja stb.

A két etnográfiai vonalat összehasonlítva szembeötlük, hogy a Sembera-féle vonal még túlzóbb, mint a Niederleé, mert valószínűleg a vonal alatt fekvő városok miatt az etnográfiai vonalat tiszta magyar területeken rajzolta be. Ha már most tekintetbe vesszük azt, hogy a tót vonal állandóan dél felé való mozgásban volt, logikailag is lehetetlen, hogy a Sembera-féle vonal, mely 1876-ban készült, délebben fekdjék, mint a Niederle-vonal, mely 1900-ban rajzoltatott. Statisztikailag bebizonyítható az, hogy az etnográfiai határ mentén is sokkal több község tótosodott el, mint magyarosodon.¹ Az etnográfiai vonalnak ez a déli irányban való eltolódásából következik az, hogy azok az etnográfiai vonalak, melyek régebben készültek és az újabkori térképek vonalainál délibb fekvésűt mutatnak fel, nem adatszerű pontossággal, hanem felületesen dolgoztak.²

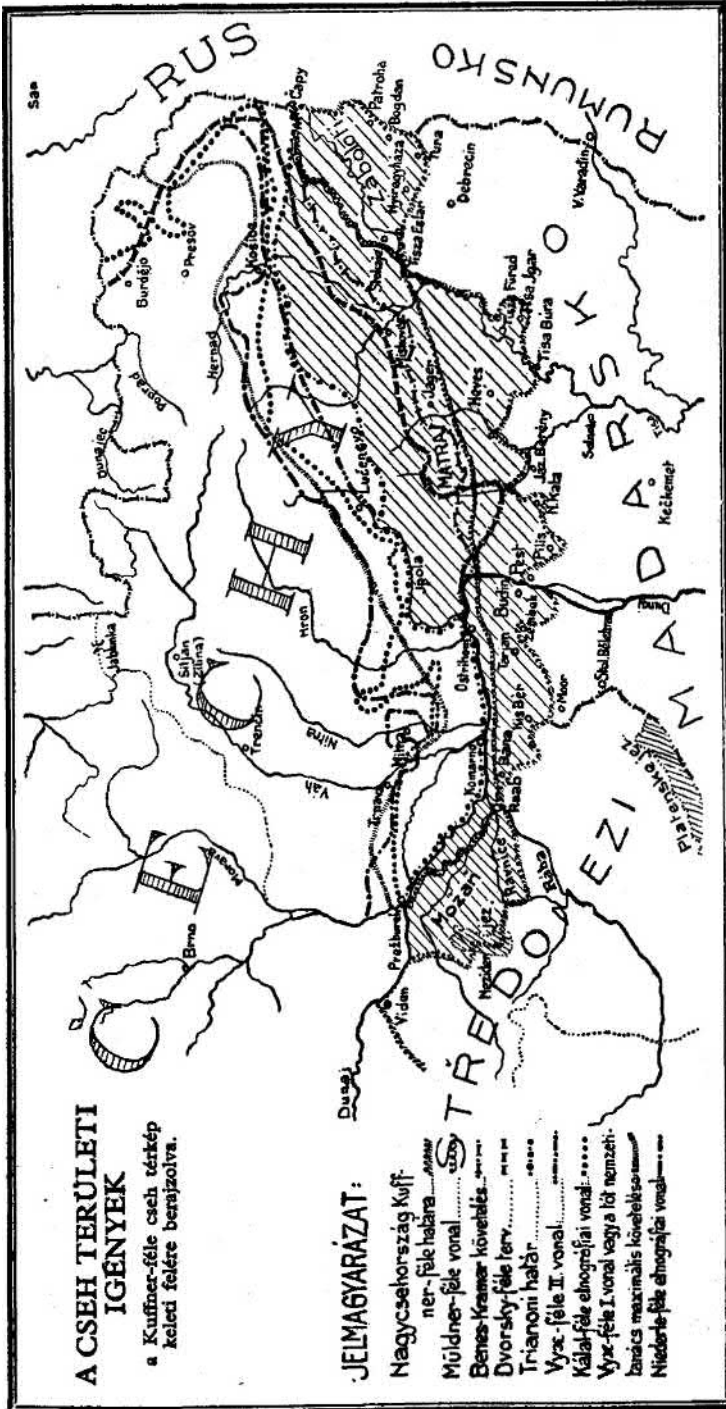
Kálal Károly könyveiben is a vonal, bár Kassát is befoglalja, a következő főpontokat mutatja: Pozsony, Szered, Negyed, Fámád, Újpettend, Palást, Zsély, Sztregova, Apátfalva, Jolsva, Stósz, Zsadány, Ungvár. Pozsonyt és Ungvárt a vonal érinti, viszont Érsekújvár, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó nincsenek e területben.³ Az 1910-i prágai szláv kongresszus emlékére kiadott gyűjteményes munkában, mely a szlávág múltját és jelenét mutatta be,⁴ Bohac Antal a cseh-tótok területének magyar-

¹ Balogh Pál is kimutatta, hogy 1890-ig az utolsó öt évtizedben a tót nemzetiség nyert 238 és veszett 76 községet Felső-Magyarországon.

² Így Sáfárik 1842-ben.

³ Kálal K.: Na krásném Slovensku.

⁴ Slovanto. Obraz jeho minulosti a prilomnosti. — Praha 1912.

A maximális cseh követelés is a jelenlegi trianoni határ közötti rész

országi határvonalát akképen állapította meg, hogy azon kívül estek Érsekújvár, Léva, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Ungvár városok. Szomolnoktól északra Kotterbach és Késmárk között a tót terület annyira összeszűkül, hogy a sárosi, abaúji és zempléni, ungi területet tót szigetnek lehet tekinteni e határvonal alapján is.¹ Bohac szerint tiszta tót megyének tekintendő Trencsén, Túróc, Árva, Liptó, Zólyom, majdnem egészen Szepes és Sáros, legnagyobb részben Nyitra és Bars, nagyobb felében Pozsony és Hont, $\frac{2}{5}$ részében Gömör, $\frac{1}{2}$ részében Abaúj és Ung, felében Nógrád és Zemplén. Ezzel a felületes területbecsléssel azonban ellentétben áll a munkához mellékelt néprajzi térkép. Ugyanez a Bohac a világháború folyamán a legtúlzottabb cseh területi igényeket igyekezett statisztikailag és geográfiaiig igazolni.

A háború folyamán hangoztatott cseh igények két csoportba oszthatók. Az otthonlevők és az emigráltak igényei. Az utóbbiak túlzottabbak voltak és csak mikor a két tábor közötti érintkezés intenzívebb lett, bíztak meg az otthon levő csehek területi igényei is. A cseh-tót egységesítési mozgalomra igen leverőleg hatott a háború első két esztendejében az a tudat, hogy az orosz cári politika nem helyeselte Felső-Magyarországnak Csehországhoz való csatolását és hogy a tótság vezetői is egészen különállóan akarták az orosz oltalmat céljaik részére igénybe venni abban az esetben, ha az oroszok Felső-Magyarországot megszállják. Nikolajevics hadsereg-főparancsnok külön kiáltványt intézett a tótokhoz, melyben a cseh-tót ügyről meg sem emlékezett. Az első otthoni területi igények eleinte 8 megyéről beszéltek, a Gesky Svaz elnöke, Stanek, később 13 megyét emlegetett, ez a szám azután 16-ra, 18-ra emelkedett. Csehország népe (az intelligenciát is beleértve) a felsőmagyarországi területet illetőleg teljesen tájékozatlan volt. Azt tudták, hogy tótok vannak és a csehektől délre, Magyarország északi részén lagnak, de hogy a terület mekkora, milyenek az etnográfiai határai, lakossági viszonyai, városai stb., nagyon kevesen tudták Csehországban. Ezért a csehek már a háború folyamán következetes felvilágosító propagandában ismertették a tót nép által lakott területeket. Dvorszky, Bohac, Klíma, Hondek, Stefanek, Kálal vezettek ebben az akcióban ismertető tanulmányaikkal. Földrajzi és etnográfiai ismertetéseik főcélját a cseh területi igények földrajzi meghatározása képezte.

Klíma Szaniszló „Szlovenszko“-t olyan módon akarta megalkotni, hogy Liptó, Nyitra, Árva, Pozsony, Szepes, Sáros, Bars, Trencsén, Túróc, Zólyom megyéket egészben, Komárom, Nógrád, Esztergom megyék fél területét, Abaúj, Zemplén megyék $\frac{1}{3}$ területét, Gömör és Hont megyék $\frac{3}{4}$ területét és Ung megye $\frac{2}{5}$ területét akarta kihasítani összesen 44.122 km²-ben.

E területen 2,762.197 lélek élt.² Dvorszky Viktor tervezete szerint³ a kihasítandó tót terület 48.522 km² 3,029.517 lakossal, 1,792.085 tót (60%), 1,015.069 magyar (33%) 135-972 német (4%), 37.078 rutén (1%). Mindkét tervezet szerint a terület déli határát a Duna alkotja. Keleti határa a nógrádi erdőség, a Mátra Hevesben, nem messze a nógrádi határtól a Zagyva, a Bükkhegység, mely nem messze Miskolciéi Heves és Borsod határát alkotja, továbbá a Hegyalja Abaúj és Zemplén határán. Míg azonban Dvorszky Sáros és Zemplén északi részét nem vette a területbe, Kiima ezt a területet is belefoglalta. Dvorszky tervezete e helyett egész Hont, Nógrád, Gömör és Abaúj megyét és Borsod megye 3 járását (Edelény, Ózd és Szentpéter) is be akarta olvasztani a tót területbe.⁴ Dvorszky és Kiima Szlovenszko cseh birtoklásának jelentőségét a Dunához kötötték. Egész érvelésük odairányul, hogy csakis

¹ Ténylegesen a keleti tót terület egy nagyobb szigetet alkot, mely a nyugati tót területtől a Hokrbach, Záradka, Márkusfalva, Igló, Lócse, Dvorec, RuszRin, Késmárk vonal által teljesen el van zárva, mert az északi rutén etnikumba torkollik.

² Kiima szerint 1,951.736 tót (72%), 581.329 magyar (21 %), 133.179 német (5 %), 52.162 rutén (2%). Ez a számítás azonban helytelen, mert hiszen 1910-ben egész Magyarországon 1,967.970 tót volt és Felső-Magyarországon csupán 1,792.085 (62%) St. Kiima: Co je to Slovensko? Nase dóba 1917. 20. 1.

³ „Národ“ 1917. 19. sz.

⁴ E terület Kiima szerint 474.906 lakossal bírt, 451473 magyar, 12.908 tót és 5.522 német.

a Duna adhatja meg e terület értékét, A területi igények földrajzi megokolását úgy akarták elfogadhatóvá tenni, hogy a cseh-tót nemzet geográfiai karakterét a Duna-Elba, Duna-Odera, Duna-Visztula vízválasztói területben foglalták össze,¹ Bohac Antal pedig, aki fentemlélt tanulmányában a tót etnográfiai vonalat a magyar városoktól északra vezette és 1916-ban a Tobolka Zdenko által kiadott német gyűjteményes munkában² még azt írta a csehekről, hogy „für die Hegemonie eines Volksstammes fehlt das wesentlichste — die ziifermässige Starke“; már 19x8-ban azt írta közleményeiben, hogy a magyaroktól minden lehetőséget meg kell vonni, nehogy területükön más nemzetiségeknek töredékei lehessenek. „Ez legyen a fizetség azért a katasztrófaért, melyet erőszakosságukkal Európa népeire zúdítottak.“³ Cseh vonatkozásban azonban azt hangoztatta,⁴ hogy nem lehet a németeket a esetiaktól úgy elválasztani, hogy a csehtót államban csak csehek és tótok maradnának, mert amint nem lehet a lengyeleket a németektől, az ukránokat a lengyelektől, éppen így nem lehet a magyarokat az oláhoktól, délszlávoktól és tótoktól elkülöníteni. Nem minden községnek van joga, hogy saját nemzeti államához tartozzék az önrendelkezési jog alapján, mert az önrendelkezési jog csak azt jelenti, hogy minden nemzetnek joga van ahhoz, hogy zöme, többsége nemzeti államban szerveződjék. Ezzel az elmélettel Bohac a magyar területek elrablását igyekezett megokolni tenni.

Masaryk 1915 áprilisában „Independent Bohemia“-ra vonatkozólag Sir Edward Greynek egy mémoire-t nyújtón át,⁶ melyben a hozzámellékelt térképen a magyarországi határvonalat következőképpen állapította meg: Pozsony, Kisduna, Érsekújvár, Léva, Balassagyarmat, Fülek, Kassa, Ungvár, a szövegben pedig a Duna, Ipoly, Balassagyarmat, Rimaszombat, Kassa, Ungvár, Ung-folyó. E. Denis a tótokról írt könyvében⁶ a határvonalat a Csallóköz felett, Érsekújvártól, Losonctól, Rimaszombattól, Rozsnyótól északra vezeti olyképen, hogy Pozsony, Kassa, Ungvár a kerületbe foglaltassék. Pozsony védelmére Pozsonyújligetet lefoglalja, a Kassától délre húzódó határ Kázméron halad keresztül. Az R. W. Seton-Watson által fiadon tanulmány⁷ térképvázlatán Pozsony a határon fekszik, a határvonal azonban a mai ténylegesnél tetemesen északabb. Magyarország e beosztási vázlaton Oroszországgal határos.

Közismert Kuffner János maximális tervezete Nagy-Csehországra vonatkozólag.⁸ Úgy ez a tervezet, mint Masaryknak 1915-i memoranduma, valamint Új-Európa című könyve, mely tulajdonképen e memorandum részletezése, a korridor kérdéseket is felvetette, melyeket az antant azonban nem minden tekintetben honorált. Kudarcot vallott a cseh álláspont a cseh-délszláv korridor kérdésben. A csehek kérésüket a nagyhatalmak elé terjesztett mémoire II-ben részletezték, melyet különösen Olaszország ellenzett és csupán Franciaország helyeselt, mert Amerika az etnográfiai szempontokat, Anglia a katonai védhetőség illuzórikus voltát szegezte e kérés ellen. A mémoire II-nek V. fejezete foglalkozott behatóan a korridor kérdésével. Mikor a csehek látták, hogy e fejezet az olaszokat rendkívül bizalmatlanná tette, célszerűnek látták kijelenteni, hogy a korridorról lemondanak, a nélkül, hogy valóban a megvalósítására irányuló törekvésükkel felhagytak volna. A korridor nemcsak Magyarország teljes körülkerítését célozta, hanem a középeurópai szláv blokk megvalósítására törekedett. A cseh politikusok térve tulajdonképen abban kulminált, hogy az Északi-tengertől kezdve egészen a Földközi-tengerig egységes szláv tömb alakuljon, mely az előretolt Csehország izoláltságát megszüntetné. A bekerített magyar éknek északra és délről irányított elszlávosítását szívósan folytatott átszűrőssel gondolták megvalósítani, minthogy a Bácskát és a cseh-tót határt összekötő átló alig 183 km.

¹ V. Dvorszky: Slovensko a cesky narod. Ceské Revue 1917 október.

² Das böhmische Volk. Wohngebiete, körperliche Tüchtigkeite, geistige und materielle Kultur. — Prag 1916.

³ „Národ“ 1918. 42. sz.

⁴ „Nase otázka mensinová“. — Národní Listy 1918 június 12.

⁵ K. F. Novak: Cbaos. 1923. 343 l.

⁶ E. Denis: La Question d'Autriche. Les Slovaques. — Paris 1917. 279 l.

⁷ R. W. Seton-Watson: Germán, slav, and magyar, a study in the origins of the great war. — London, 1916,

⁸ Hanus Kuffner: Nás stát a svetovy mir. — Praha. (A tervezet 1917 végén, készült.)

Nem hiányzott számításaikból annak az eshetősége sem, hogy a megcsontított Magyarországot esetleg felosztják. Ekkor még korántsem gondoltak azokra a nehézségekre, melyeket államuknak a bekényszerített nemzetek okozni fognak. A cseh-jugoszláv korridor a Masaryk—Benés—Kuffner területi megoldásnak egyik főrésze. A cseh maximalisták Németországnak felosztását éppen úgy sürgették, mint Magyarorszávét. Kuffner szerint Csehország területe a Szamos torkolatától majdnem Berlinig (kb. Köpenickig!) terjedt volna, déli határa pedig Regensburg, Linz, Pöchlarn, Wilhelmsburg, Klostemeuburg, Hainburg, Ruszt, Csorna, Győr, Bán, Kisbér, Mór, Zsámbék, Buda, Pilis, Nagykáta, Jászberény, Dózsa, Tiszaroff, Tiszanána, Tiszafüred, Eszlár, Túra, Nyírbogdány, Csap lett volna. A mostani Ausztria helyett egy kisebb területű ideiglenes korridort akartak szervezni, mely Mórtól Székesfehérváron át a Balaton keleti partja mellett Nagykanizsán át a Muráig terjedt volna. Ennek a korridornak célja a cseh és jugoszláv terület közötti közlekedés biztosítása volt. Misem természetesebb, hogy úgy ez a terület, mint a területének kb. 18%-ára (Trianon 28%-ra redukálta) lecsontított kis Magyarország rövid idő alatt önállóságtól megfoszthatnék és elszlávosodnék. Ez a szláv megoldás Olaszországnak a Brenner vonalig engedett területszaporodást, míg keleten régi határával kellett volna megelégednie, úgyhogy egy erőteljes szláv blokk állotta volna útját már az Isonzó nyugati partja előtt. Ezt a maximális törekvésű tervet később redukálták abban a formában, amint azt Masaryk az új Európáról szóló könyvében¹ említi és fenti memorandumában ajánlotta.

Masaryk a koridort Pozsony, Sopron, Moson és Vas megyékből akarta akképen szervezni, hogy e kerület egyik fele a cseheknek, a másik fele pedig a jugoszlávoknak adassék. A mémoire II Sopron, Moson, Vas és Zala megyék elszakítását tervezte. A két terv közötti különbség abban leli magyarázatát, hogy a Masaryk által 1915-ben ajánlott déli határ a Csallóköztől északra vonult és úgy látszik Pozsony megyét kétes sorsú igénynek gondolta. Masaryk írta: „A lakosság német, tekintélyes horvát kisebbségekkel, a déli rész szlovén.“ Tehát szerinte itt magyarok nincsenek. A mémoire II szerint itt már nemcsak horvátok és szlovének, de tótok is laknak és 700.000 lakosból 200.000 a magyar és 300.000 a német, holott az 1910. évi népszámlálás szerint volt

	<i>magyar lakos</i>	<i>német lakos</i>	<i>horvát, szlovén</i>	<i>tót</i>
Mosonban	25.618	54.406	—	—
Sopronban	122.912	91.330	30.342	—
Vasban	220.823	125.032	17.847	—
Zalában	322.913	—	84.356	—
Összesen	692.266	270.768	132.545	—

A Masaryk által tervezett korridorban pedig:

Pozsony	119.056	22.846	—	153.446
Moson	25.618	54.406	—	—
Sopron	122.912	91.330	30.342	—
Vas	220.823	125.032	17.847	—
Összesen	488.409	293.614	48.189	153.466

Míg tehát Masaryk 488 ezer magyart sikkasztott el, addig a mémoire II 492 ezret. Az 1915. terv szerint 782.023 magyar és német ki lett volna szolgáltatva az elnemzetlenítésnek 201.655 szláv miatt, az 1919-i terv szerint pedig pedig 963.034 magyar és német szakítottatott volna el 132.545 szláv miatt. A korridor a szláv tömb létesítése érdekében került napirendre. Amidőn Kramar és Benés azt látták, hogy e terv nehézségekbe ütközik, azt kérték, hogy legalább a Pozsonytól délre eső Moson és Sopron terület csatoltassék a cseh-tót államhoz. Ez az előterjesztés is elutasított. Ezért

¹ T. G. Masaryk: Das neue Europa. 138 1.

a korridor helyett a két szláv állam Nyugat-Magyarországnak Ausztriához való csatolását vitte keresztül abban a reményben, hogy e területsávot az életképtelennek hitt és eredetileg csak átmeneti időre kontemplált Ausztriától vagy kioroszakolja, vagy egyezmények alapján megvásárolja.¹ Ez a nyugat-magyarországi sáv azonban jóval keskenyebbé lett, mint azt eredetileg a csehek tervezték.

Az 1918-i összeomlás után Hodza Milán a túrócszentmártoni tót nemzeti tanács megbízásából tárgyalta a Károlyi-kormánnyal az imperium átadása ügyében. E tárgyalásoknak a csehek általi meghíúsítása után Hodza még 1918. dec. 5-én kijelentette, hogy etnográfiai alapon 8 egész és 8 fél megyére tartanak igényt. E területbe azonban Kassát bele nem foglalhatják, mert ez magyar város. December 7-én kötötte meg Hodza, Vyx alezredes és Bartha Albert hadügyminiszter a demarkációs vonalra vonatkozó egyezményt. A vonal Dévénynél kezdődik és Bazin, Érsekújvár, Galánta, Verebély, Korpona (Losoncól északra) Nagyrőce, (Rozsnyótól északra) Szomolnok, Pelsőc, Margitfalu (Kassától északra), Sárosfalu, Töketerebes, Szobránc, Homonna községeken halad keresztül. Ez a demarkációs vonal a túrócszentmártoni tót nemzeti tanácsnak Jászival folytatott tárgyalásaiban imperiumi határvonal gyanánt szerepelt. A vonal tehát Pozsonyt, Kassát, Érsekújvárt, Losoncot, Rimaszombatot, Lévát, Ungvári nem foglalja e területbe. A tót nemzeti tanács ezt a vonalat maximális követelésnek állította fel.

A Kuffner-féle maximális vonalnál ugyan kisebb területet akart lefoglalni, azonban szintén szertelen igényeket támasztott Müldner József tervezete,² mely szerint a Magyarországgal határos vonal Pozsonyliget, Magyaróvár, Győr, Tata, Vác Gyöngyös, Kápolna, Tokaj, innen a Tisza mentén Csapig Ungvár és Ung-folyó által lenne meghatározva. Ennél a vonalnál szintén kisebb, de az 1918-i cseh pszichóizist jellemző elbizott Ságáról tanúskodik a Kramar és Benes által a békekonferencián propagált vonal, mellyel a maximalisták nem voltak megelégedve és amely Pozsonyliget, Duna, Vác, Gyöngyös, Verpelét, Alsózsolca, Szerencs, Csap, Ungvár, Ung-folyó által konstruáltak. E megoldás szerint Miskolc is a csehek tulajdonába kényszerített volna és a Dvorsky, Kiima terveinél is jóval nagyobb területet hasított ki Magyarország területéből.

December 24-én az antant Vyx alezredes részére egy új demarkációs vonalat adott ki: Duna, Ipoly, Rimaszombat, Ung-folyó torkolata, Ungvár, Ung.

A trianoni határ tetemesen nagyobb területet hasít ki ($48.936 \text{ km}^2 + 12.639 \text{ km}^2 = 61.575 \text{ km}^2$), mint a kiima, Dvorsky, Masaryk (1915), Vyx, Hodza (tót nemzeti tanács) által indítványozott határok és a Káial, Sembera, Niederle-féle etnográfiai vonalak. Az antant tehát az 1918 előtti és 1918-i határjavaslatokat in pessimo változtatta meg és a maximális cseh követeléseket (Kuffner, Müldner, Kramar—Benes) a ruszinszkói területtel rekompenzálta, úgyhogy területi nagyság szempontjából a legvérmesebb cseh maximális követelések magyarországi vonatkozásban kielégítést nyertek. Az igények között a minimumot jelentette a tót nemzeti tanács vonala, míg a maximumot a Kuffner-tervezet, tehát a csehek kétszer annyit követeltek, mint a tótok és az antant másfélszer annyit területet adott is nekik.

Kielégítést nyert a cseheknek követelése a cseh-orosz korridorra vonatkozólag csak magyarországi vonatkozásban a Ruszinszkónak (Karpatorossia) elnevezett északkeleti magyar megyéknek (Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros m.) Csehtótországhoz való hozzácsatolása által. Eredetileg a csehek igényt emeltek a Kárpátoktól északra eső lejtőkre is és 1919 elején cseh különítmények igyekeztek itt magukat befészkelni, hogy az ukrán élnyomulás elé siessenek és így az Oroszországgal való összeköttetést létrehozzák. A lengyel-ukrán harcokban a cseh kormány az ukrán érdekeket támogatta. Voltak olyan cseh ábrándozók, akik a cseh uralmat nemcsak Sziléziára, hanem Galiciának nyugati részére is ki akarták terjeszteni. A cseh galíciai törekvések magyarázata a só és petróleum.

E rövid ismertetésben nem kívánom részletezni a cseh-lengyel

¹ 1921-ben a csehek és szerbek nagy akciója e kérdésben sikertelen maradt.

² J. Müldner: Úzenú Ceskoslovenske Republiky a moze — Smapou.

területi viszályokat, valamint a cseh aspirációkat sem az ausztriai Dunavonal birtoklásáért, Bécsért stb. Csupán a következőt akarom még megemlíteni. Aki Kuffner tervezeteit megnézi, bizonyára csodálkozik a cseh igények merészségén, mellyel Nagy-Csehország részére Berlinig akartak területeket lefoglalni. Ezt az aspirációt a lauziri kérdéssel okolták meg. A Lauzicban a cseh propaganda éppen olyan szívósan dolgozott, mint Felső-Magyarországon és Sziléziában. A háború alatti cseh emigráció a Lauzicot is Csehország részére követelte és az összeomlás utáni lauzid szerb mozgalmat csehek vezették az ismert recipe szerint: nemzeti tanács, önrendelkezési jog, Wilson, a cseh államhoz való csatlakozási mozgalom. Kramar és Benes a Lauzicnak az új cseh államba való beolvasztását kérték. Határait azonban a csehek nem az etnográfiai adatok alapján állapították meg, hanem azon elmélet szerint, mellyel magyarországi követeléseiknél is operáltak és amely azt hirdeti hogy a Csehországtól északra terjedő szász és porosz terület is szláv volt és ennek maradványa Felső- és Alsó-Lauzic. E mag körüli német országrészek szerintük még mindig szláv jellegűek és északi vonaluk Fürstenwaldetől és Frankfurtól (oderai) nem messze fekszik. Tehát a Kuffner-féle maximális követelés ebben a cseh propagandában gyökerezik és korántsem egyéni ábrándozás terméke. A csehek által szított lauzici mozgalom azonban nem tudott kifejlődni. Taktikájuk, a pangermanizmus elleni cseh barriére meséje itt már csütörtököt mondott, mert az antant államférfiai Közép-Európa földrajzi viszonyait ugyan nem ismerték és nem tudták, hol van Felső-Magyarország, hol van Pozsony, Losonc, Rozsnyó, Kassa, Ungvár, Beregszász stb., de azt tudták, hol van Berlin, Frankfurt, Regensburg, Dresden, Ratibor stb. és ennél fogva csakis nagyzási mániának tarthatták azt a cseh tervet, mely e városok közötti német területet is az öt milliónyi cseh nemzet részére akarta lefoglalni. Ebből is láthatjuk, hogy az összeomlás utáni helyzetünk súlyos hátránya az volt, hogy államunkat és nemzetünket nemcsak nem ismerték etnográfiailag és földrajzilag, hanem ennek következtében nem akarták elismerni középeurópai nagy jelentőségét sem. Az antant fejekben a cseh állam jelentőségére, erősségére, fényes jövőjére vonatkozó nagyhangú cseh tervezetek ígéretei és fogadkozásai voltak beidegződve és így konok irgalmatlansággal ezeréves országunkat a legcínikusabb módon áldozatul odadobták ellenségeinknek, akik, mint ezt Masaryk első elnöki üzenetében szó szerint kifejezte, azt hirdették, hogy „a magyarokra nem kell sok szót vesztegetni“ („o madaroch netreba réti sírit“). Eljövendő azonban az idő, midőn a világ népei be fogják ismerni azt az igazságot, melyet 1918 október 17-i emlékezetes beszédében Tisza István gróf hangoztatott: „A történelem nem ismeri a tényeknek vakmerőbb meghamisítását, mint amilyen a cseh-tót kérdés.“

STEIER LAJOS.